

SLOVENŠČINA KOT DEDIŠČINSKI JEZIK MED NJENIMI UPORABNIKI V SLOVENSKI SKUPNOSTI V TORONTU

Slovenska skupnost v Torontu deluje v multikulturnem okolju z dvema uradnima jezikoma – angleščino in francoščino. V prispevku obravnavam slovenščino kot dediščinski jezik v tamkajšnji slovenski priseljski skupnosti, ki so ga govorci ob priseljevanju prinesli s seboj iz svojega prvotnega, tj. slovensko govorečega okolja, in ga prenašajo na naslednje generacije potomcev slovenskih priseljencev. Obravnavam položaj slovenščine kot dediščinskega jezika v slovenski skupnosti. Zanima me vloga slovenščine pri treh različnih tipih uporabnikov slovenščine, ki sem jih opredelil na osnovi teorije o dediščinskih jezikih.

Ključne besede: Toronto, skupnost, slovenščina, dediščinski jezik, uporabnik jezika

Uvod

Slovenska skupnost¹ v Torontu (v provinci Ontario, Kanada) z angleščino in francoščino kot uradnima jezikoma predstavlja največji družabni in kulturni prostor združevanja Slovencev v Kanadi. Slovenščina ima od prvega večjega priseljevanja po drugi svetovni vojni med predstavniki te skupnosti še vedno svoj položaj. Kanadski statistični urad (2017) slovenščino umešča med 150 priseljskih jezikov v Kanadi. Čeprav je skupnost od prvotnega slovensko govorečega okolja prostorsko oddaljena, njeni predstavniki v kulturni, društveni in verski dejavnosti uporabljajo slovenščino

¹ Žitnik Serafin (2005: 105) delovanje priseljske skupnosti določa z institucionalnim razvojem na področju kulturne, verske in informativne dejavnosti, vzgojno-izobraževalnih programov, športa, interesnih dejavnosti in zabave. Etnično skupnost torej razumemo kot organizirano etnično skupino, katere člani se sistematično povezujejo in sodelujejo z namenom ohranjanja svoje etnične identitete.

tudi danes. Pri tretji generaciji potomcev priseljencev je raba slovenščine redkejša, saj njeno vlogo v vsakdanjih govornih položajih prevzema angleščina.

Predstavniki skupnosti se v sodelovanju z vladnimi ustanovami tako v Kanadi kot tudi v Sloveniji zavzemajo za ohranjanje slovenščine med pripadniki slovenske skupnosti. Na kulturnem področju predstavniki skupnosti v Torontu in njegovi okolici organizirajo zabavne prireditve z lokalnimi in gostujočimi ansambli iz Slovenije, s folklornimi skupinami in pevskimi zbori. Župniji (župnija Brezmadežne s čudodelno svetinjo in župnija Marije Pomagaj) združujeta kanadske Slovence na verskih srečanjih, vplivata pa tudi na narodnostno osveščanje svojih članov. V okviru skupnosti delujeta Slovenska šola Brezmadežne Toronto in slovenska banka Moya Financial, v kateri poteka poslovanje tudi v slovenskem jeziku. Slovenska društva organizirajo tradicionalne športne turnirje, bankete, piknike in festivale s slovenskimi tradicionalnimi jedmi. K informacijski dejavnosti prispeva radio Glas kanadskih Slovencev, ki ob sobotah zvečer predvaja enourno oddajo v slovenščini. Društva in druge slovenske ustanove obveščajo člane o aktualnih dogodkih in prihajajočih dejavnostih prek družbenega omrežja Facebook² in na spletnih straneh.

Namen članka je na podlagi kanadskega pogleda na večjezičnost, ki vključuje t. i. dediščinske jezike, ugotoviti vlogo slovenščine kot dediščinskega jezika pri njenih uporabnikih v okviru slovenske skupnosti v Torontu in njene uporabnike na podlagi teorije o dediščinskih jezikih tipološko opredeliti.

Jezikovna podoba Kanade v kontekstu politike multikulturalizma

Jezikovna raznolikost Kanade se kaže v multikulturni družbi, ki je rezultat zgodovine priseljavanja in kolonizacije kanadskega ozemlja³ (Crepaz 2006: 106). Na prehodu iz 19. v 20. stoletje je priseljavanje v Kanado potekalo iz evropskih držav in je doseglo višek po drugi svetovni vojni. Migracijski procesi so potekali tudi z drugih celin, predvsem iz Azije ter Južne in Srednje Amerike. Kanada je leta 1968 na državni ravni sprejela uradno dvojezičnost, ki ji je sledila multikulturna zakonodaja leta 1971. Multikulturna politika je nastala kot posledica delovanja Kraljeve komisije za bilingvizem in bikulturalizem (ang. Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism). Ta je leta 1969 uradno določila enakopravnost dveh ustanovnih narodov, tj. Angležev in Francozov. Različne etnične skupnosti, zlasti ukrajinska

² Slovenska društva in ustanove na družbenem omrežju Facebook so: VSKO – Vseslovenski kulturni odbor, folklorna skupina Nageljčki, Slovenski park, Kanadsko-slovensko zgodovinsko društvo, folklorno plesno društvo Mladi Glas - Planika, Slovenski dom, banka Moya Financial, Lovska farma, Slovensko letovišče (Slovenian Summer Camp), narodnozabavna skupina Golden Keys, Radio Glas kanadskih Slovencev.

³ Francosko in britansko prebivalstvo je začelo ozemlje Kanade s procesi kolonizacije zasedati na začetku 17. stoletja in v času nastanka konfederacije je bilo prebivalstvo pretežno britansko (z deležem 60 %) ter francosko (z deležem 30 %). Za kanadsko politično skupnost sta tako zgodovinsko značilni dve krovni kulturi, angleška in francoska, ter s tem angleščina in francoščina kot uradna jezika Kanade (Jedwab 2014: 251).

in nemška, so bile zaradi uvedbe bikulturalizma takrat prikrajšane. Njihovi jeziki in kulture niso bili v enakovrednem položaju s frankofonsko in v Quebecu so se temu uprle. Politika bikulturalizma in bilingvizma je bila tako leta 1971 zavrnjena in zamenjana s politiko multikulturalizma (Jedwab 2014: 251). Uvedba politike multikulturalizma je spodbudila razvoj bolj razširjene socialne države (Myles, Arnaud 2006: 345). Temeljne predpostavke multikulturalizma je leta 1971 v svojem govoru v Spodnjem domu parlamenta predstavil premier liberalne vlade Pierre Trudeau. Predlagal je, naj vlada podpre in spodbudi kulturno in etnično raznolikost, ki daje kanadski družbi vitalnost. Etnične skupine je spodbujal, naj z drugimi Kanadčani delijo svojo dediščino, kot sta kulturno izražanje in vrednote. Koncept je bil leta 1971 potrjen v dokumentu o multikulturalizmu (ang. Multiculturalism Act), v katerem je kanadska zvezna vlada politiko multikulturalizma predstavila na naslednji način: »Predstavnikom etničnih, verskih in jezikovnih skupnosti ne smejo biti odvzete pravice do uživanja v svoji lastni kulturi, do opredeljevanja in uveljavljanja lastne vere in do rabe lastnega jezika.« Cilj te politike je bilo določilo, da se lahko vsakdo med ohranjanjem katere koli etnične identitete opredeli za Kanadčana. Enakopravnost, ki je bila osnova multikulturnega gibanja, naj bi vsem etnokulturnim skupnostim v Kanadi omogočala enake možnosti v vseh družbenih sferah (Jedwab 2014: 251).

Kanada se danes uvršča v kategorijo držav z visoko ravno sprejemanja multikulturalizma. Je ena od držav,⁴ ki priseljskim skupnostim s politiko multikulturalizma zagotavlja državno financiranje za ohranjanje njihovih šeg in tradicij (Bantig idr. 2006: 58). Kanada kulturno raznolikost spodbuja s priznavanjem etničnih skupnosti in z različnimi oblikami podpore, npr. z ustanavljanjem organizacij s skupnimi interesi, ki združujejo člane skupnosti s skupno kulturno in versko pripadnostjo, ter pravic do izobraževanja v javnem šolskem sistemu (Miller 2006: 326).

Politika multikulturalizma v Kanadi spodbuja rabo različnih jezikov v šoli in ohranjanje prvega jezika med učenci, ki prihajajo iz drugih (neangleških in nefrancoskih) jezikovnih skupnosti. Programi teh jezikov so razširjeni po vsej Kanadi. Poučevanje nekaterih jezikov večjih priseljskih skupnosti (npr. arabščine, nemščine, hebrejščine, italijanščine, mandarinsčine in poljščine) so vključeni v javno šolstvo, medtem ko v provinci Ontario prevladujejo jezikovne šole skupnosti, ki potekajo ob koncu tedna ali čez teden po pouku (Jedwab 2014: 250).

Razumevanje priseljskih jezikov in opredelitev termina dediščinski jezik

Raziskave Cummins in njegovih znanstvenih sodelavcev v 80. in 90. letih 20. stoletja temeljijo na proučevanju jezikov v stiku, na raziskovanju njihove rabe in ohranjanja ter na raziskovanju vprašanj medgeneracijskega jezikovnega prenosa

⁴ Ostale države z visoko ravno sprejemanja multikulturalizma so: Avstralija, Velika Britanija, Nizozemska, Nova Zelandija, Norveška, Švedska in ZDA (Bantig idr. 2006: 58).

na potomce priseljencev (Cummins 1983, 1989, 1992; Cummins & Danesi 1990; Cummins & Swain 1986; Danesi, McLeod & Morris 1993).

V Kanadi in drugih državah z visoko ravno sprejemanja multikulturalizma se je uveljavila vrsta pomensko sorodnih poimenovanj za jezike priseljencev v različnih obdobjih in različnih okoliščinah. Cummins (2014: 2) pojasnjuje, da je vsako od spodaj naštetih poimenovanj nastalo zaradi zavzemanja za pravice priseljskih skupnosti v državah gostiteljicah. Van Deusen - Scholl (2003: 218) raznoliko terminologijo priseljskih jezikov utemeljuje na podlagi obravnav jezikov priseljencev, ki so temeljile na različnih znanstvenih področjih, npr. na področju dvojezičnosti in na področju načrtovanja rabe priseljskih jezikov. V severnoameriškem jezikoslovnem prostoru raziskovalci rabijo naslednje jezikovne termine: dediščinski jezik (ang. Heritage language), jezik prednikov (ang. Ancestral language), neuradni jezik (ang. non-official), tretji jezik (ang. Third language) po usvojenem znanju obeh uradnih jezikov Kanade, etnični manjšinski jezik (ang. Ethnic minority language), priseljski jezik (ang. Immigrant language), jezik v družinskem okolju (ang. Home language) in izvorni jezik v Quebecu (frn. Langues d'origine) (Cummins 2014: 2).

V zadnjih letih se kot najbolj pogost termin, ki poimenuje jezike priseljencev v severnoameriške države, uvaja besedna zveza dediščinski jezik (v nadaljevanju DJ). Raziskovanje DJ se je razmahnilo v drugi polovici 20. stoletja s porastom globalizacije. V nasprotju z globalizacijo in njenim učinkom hegemonije angleščine v globalnem kontekstu so si prizadevali za uveljavljanje statusa neuradnih manjšinskih jezikov (Van Deusen - Scholl 2003: 214).

Termin DJ se je prvič uveljavil leta 1977, ko so ustanovili izobraževalni program (Heritage Languages Program) v Ontariu. Izobraževalni sistem v Kanadi je namreč namenjal večjo pozornost preureditvi šolske zakonodaje v prid DJ zaradi lažje integracije priseljencev v državo gostiteljico. Na področju formalnega izobraževanja in jezikovne politike v Kanadi so ustanavljali izobraževalne programe DJ (Cummins, Danesi: 95).

Fishman (2001: 81) je DJ razdelil na tri različne tipe glede na družbenozgodovinsko ozadje: priseljski jeziki, jeziki staroselcev in kolonialni jeziki, ki so bili uveljavljeni pred nastankom ZDA.

Beseda dediščina po SSKJ pomeni nekaj, kar je prevzeto iz preteklosti, po oxfordskem slovarju pa pomeni to, kar neko skupnost od nekdaj opredeljuje, tj. skupna zgodovina, tradicije in druge skupne lastnosti.

Dediščino torej določa družbeni kontekst, ki vključuje seznanjanje s preteklimi tradicijami in se nanaša na izvor in poreklo posameznika. Besedna zveza DJ poimenuje podedovani jezik, ki se prenaša iz generacije v generacijo. Preživetje in ohranjanje DJ pa je odvisno predvsem od lastnega vrednotenja jezika pri posamezniku in ne toliko od trenutnih družbenih potreb (Cummins 2014: 3).

Po kanadskem modelu sta Cummins in Danesi (1990: 8) opredelila DJ kot »katerikoli drugi jezik, razen angleščine ali francoščine kot uradnih jezikov Kanade,« gre torej za jezike prvotnega prebivalstva in jezike priseljencev.

Leta 1999 je Fishman na prvi Narodni konferenci dediščinskega jezika (National Heritage Language Conference) predstavil definicijo DJ v severnoameriškem kontekstu. Poudaril je posameznikov jezik, do katerega ima pozitiven odnos in hkrati ni uradni jezik države gostiteljice. DJ je katerikoli jezik, ki so ga priseljenci govorili ob prihodu v ZDA in Kanado, potem ko sta postali državi neodvisni (Cummins 2014: 3).

Termin DJ se danes rabi v kontekstu študija, vzdrževanja ali revitalizacije neangleških jezikov in nefrancoskih jezikov, ki jih predstavniki skupnosti rabijo za medsebojno sporazumevanje in potrjevanje etnične identitete⁵ v etničnih skupnostih. Gre torej za jezik v danem družbenem kontekstu, tj. v etničnih skupnostih, ki se prenaša iz generacije v generacijo (Cummins 2014: 3).

V prispevku DJ razumem kot priseljenski jezik po naslednji določilih⁶ Aalberesea in Muyskena (2013: 3), ki navajata, da gre za:

- jezik, ki je rabljen v naravni situaciji v družinskem okolju;
- jezik s statusom neuradnega manjšinskega jezika v državi gostiteljici;
- jezik, ki se ga govorec uči v svoji zgodnji starostni dobi, a ne nujno v družinskem okolju;
- jezik, ki govorcu ali učencu pomeni kulturno povezavo z etnično identiteto;
- jezik, ki je rabljen v skupnosti;
- jezik, ki ima kot uradni jezik v matični državi svoj zgodovinski razvoj;
- jezik, ki je rabljen med ljudmi s skupno državo izvora vsaj dve generaciji.

Uporabnik dediščinskega jezika

Valdés (2000: 375) opredeljuje govorca DJ kot posameznika, ki je odraščal z DJ v družinskem okolju, zato je do določene stopnje dvojezičen v DJ in v uradnem jeziku. DJ je njegov prvi jezik po zaporedju usvajanja jezikov, vendar ga govorec ni usvojil do visoke stopnje jezikovne zmožnosti, saj sta se z začetkom formalnega

⁵ Isajiw (1992: 408) etnično identiteto opredeljuje kot družbeno-psihološki proces, ki posamezniku nudi občutek pripadnosti skupnosti, v kateri najde skupna prepričanja, občutke in željo po združenju. Etnična identiteta se nanaša na posameznikovo vedenje v skupnosti, ki se odraža tako na ravni njegovega kulturnega kot družbenega udejstvovanja: raba dediščinskega jezika in izvajanje etničnih tradicij; udeleževanje družinskih in prijateljskih srečanj znotraj skupnosti; sodelovanje v etničnih organizacijah (cerkev, šola, podjetja, mediji); sodelovanje s prostovoljnimi društvi; sodelovanje pri organiziranih dogodkih društev (pikniki, koncerti, obletnice, praznovanja) in udeležba na njih.

⁶ V manjših etničnih skupnostih našeta določila o dediščinskem jeziku ne veljajo za vse njegove uporabnike. Polinsky (2016: 17) namreč ugotavlja, da predstavniki tretje generacije potomcev priseljencev zaradi hitreje integracije v večinsko kulturo ne rabijo dediščinskega jezika niti v družinskem okolju, zato ga ne usvojijo do visoke stopnje, kot so ga še predstavniki druge generacije.

izobraževanja zaradi integracije v večinsko kulturo vlogi jezikov po pogostosti rabe zamenjali.

Van Deusen - Scholl (2003: 222) opredeljuje govorca DJ kot posameznika, ki je odraščal s kulturnimi povezavami v DJ v družinskem okolju, čeprav se v DJ ne sporazumeva. Govorec DJ je tako lahko tudi posameznik, ki jezika ne rabi za sporazumevanje, ampak se skozi DJ in kulturno dediščino povezuje s svojim izvorom krajem. Torej je za govorca DJ del družinske in kulturne dediščine, za katerega ni nujno, da se rabi v družinskem okolju. Van Deusen -Scholl (2003) govorca DJ določa kot posameznika, ki je odraščal z močno kulturno povezavo v določenem jeziku skozi družinsko interakcijo, ta pa mu je kot učencu DJ predstavljala motivacijo za usvajanje skupne identitete.

Metodologija dela in opis vzorca

V prispevku vlogo slovenščine med njenimi uporabniki v slovenski skupnosti v Torontu obravnavam s kvalitativno metodo raziskovanja. Pri svojem terenskem raziskovanju sem uporabil metodo polstrukturiranega intervjuja. Zvočni posnetek intervjuja je trajal povprečno do 30 minut, seznam vprašanj pa sem pripravil s pomočjo Labovovih tehnik intervjuja (1984: 35), tj. z uporabo t. i. mrežnih modulov.⁷ Ker sem v raziskavo vključil heterogeni vzorec predstavnikov, so nekatera vprašanja zastavljena vsem, druga pa so smiselna samo za določeno starostno skupino. Odraslim informantom sem zastavljala vprašanja o otroštvu in kaj vse se je v njihovem življenjskem obdobju spremenilo v Sloveniji ter v skupnosti ipd. Pri mlajših starostnih skupinah sem vprašanja usmerjal v teme o šolanju, družabnem življenju v skupnosti in njihovih načrtih za prihodnost.

Ob dvakratnem obisku skupnosti v Torontu sem zbral vzorec 50 informantov. V vzorcu so naključno izbrani slovensko govoreči predstavniki (rojeni med letoma 1923 in 1961 v Sloveniji oz. med letoma 1951 in 2001 v Kanadi), ki v vsakdanjih govornih položajih rabijo slovenščino ali pa jo rabijo zgolj za obujanje slovenske identitete na različnih področjih udejstvovanja v skupnosti (pri petju slovenskih pesmi v pevskih zborih, pri verskih srečanjih, pri pripravi slovenskih tradicionalnih jedi ipd.). V vzorec sta skupaj s potomci vključena generacija slovenskih priseljencev, ki je prišla s prvim valom priseljevanja po drugi svetovni vojni, in generacija, ki se je priseljevala od leta 1970. V vzorec so vključeni tudi predstavniki skupnosti, ki so v slovenskih ustanovah prevzeli naslednje funkcije: predsedniki slovenskih društev, predstavniki slovenske šole, slovenskega radia, banke in župnije. Ti predstavniki

⁷ Seznam vprašanj sem pripravil s pomočjo Labovovih tehnik intervjuja (1984: 35), tj. z uporabo t. i. mrežnih modulov. Mrežni moduli so področja, strukturirana v obliki tematskih modulov (letnica in kraj rojstva, primarna družina, šolanje, sekundarna družina, šege, delovanje v skupnosti itd.), znotraj katerih so zbrana vprašanja za lažje umerjanje informanta med intervjuvanjem. Teme Labovovih modulov so izbrane po kriteriju primernosti glede na starost informanta. Raziskovalec ob dani priložnosti izbere primerna vprašanja, da razvije pogovor, primeren starosti danega govorca. Vprašanja za informante so kratka, enostavna in razumljiva, prilagojena hitremu odgovarjanju.

aktivno delujejo v tamkajšnjih slovenskih ustanovah ter vplivajo na družbeno in kulturno udejstvovanje v skupnosti.

Enote družbene organiziranosti z rabo in ohranjanjem slovenščine

V prispevku predstavljam enote družbene organiziranosti, v katerih si predstavniki slovenske skupnosti v Torontu prizadevajo, da bi slovenščino ohranjali tako z njeno rabo v vsakdanjih govornih položajih kot s poučevanjem slovenščine otrok in odraslih v okviru Slovenske šole Brezmadežne Toronto in Slovenskega doma. Med terenskim raziskovanjem v letih 2017 in 2018 sem obiskal Starostni dom Lipa, Slovensko letovišče, slovenski cerkvi (Marija Pomagaj, Brezmadežna s čudodelno svetinjo) ter izobraževalne ustanove in medije.

Župnija Marije Pomagaj in Župnija Brezmadežne s čudodelno svetinjo prispevata k ohranjanju slovenščine in slovenske kulture. Ob nedeljah je slovenska maša, imajo tudi razne cerkvene obrede: poroke, obhajila, birme, krste. V obeh župnijah obujajo slovenske šege, npr. sveti večer s polnočnico, velikonočno žeganje. Med cerkvenimi obredi pejejo cerkvene pesmi v slovenščini. Kaplan v mašni obred vključuje tudi otroke, a se zaradi boljšega razumevanja z njimi sporazumeva v angleščini. V zadnjih letih so maše zaradi mešanih zakonov slovensko-angleške, da privabijo tudi angleško govoreče vernike. Kaplan s skavti organizira poletne izlete v naravo in tako mladostnike vključuje v skupnost ter jih spodbuja k rabi slovenščine.

V starostnem Domu Lipa med stanovalci prevladujejo Slovenci, ki so prišli v Kanado po drugi svetovni vojni, v manjšini je le nekaj Hrvatov in Poljakov. Slovenščina je v rabi tako med starostniki kot med osebjem. Raba slovenščine se ohranja na tedenskih aktivnostih stanovalcev: družabni in bralni klub v knjižnici z zbirko slovenskih knjig, maša v kapelici, igranje igre bingo, skupno petje slovenskih pesmi, filmski večeri s slovenskimi filmi. Stanovalci med seboj govorijo slovensko o vsakdanjih stvareh, družinskih zgodbah in zdravju. Večinoma se s svojimi otroki, ko jih ti obišejo, sporazumevajo v slovenskem jeziku. V kletnih prostorih Doma Lipa ima svoje prostore tudi Kanadsko-slovensko zgodovinsko društvo z zbirko gradiva kanadskih Slovencev.

V slovenskih društvih (glej opombo 2), ki delujejo na obrobju Toronta, so poleti organizirane športne aktivnosti, ki privabljajo mlajšo generacijo, in kulturne prireditve, kot so pikniki, veselice in praznovanja, ter tedenske slovenske maše. Na prireditvah navadno napovedujejo v slovenskem jeziku; če želijo, da jih razumejo mladi, napovedujejo tudi v angleščini. Ko jih obišejo prijatelji, sorodniki ali znanci iz Slovenije, se sporazumevajo slovensko. Raba slovenščine je pogosta tudi med člani glasbenih in plesnih skupin. Množičen obisk slovenskih društev je med poletnimi počitnicami, ko so vsak vikend poletne športne prireditve in tekmovanja za mlade (odbojka, bejzbol). Športne aktivnosti privabljajo predstavnike mlajše generacije.

V slovenski banki (danes Moya Financial) je slovenščina še vedno v rabi. Zaposleni na slovenski banki stranke ogovorijo v slovenskem jeziku. Če sogovorec zna slovensko, nadaljuje pogovor v slovenščini. Najpogosteje so to starejši, ki radi pokramljajo in se pošalijo. Niso spretni pri sodobni uporabi bančnih kartic, zato so zelo veseli, da se uslužbenci z njimi sporazumevajo v slovenščini. Tudi direktor banke Moya Financial pri sporazumevanju s slovensko govorečimi uslužbenci in strankami pogosto uporablja slovenščino. Kako se sporazumeva s stranko, je odvisno od sogovornikovega znanja slovenščine. Najpogosteje rabi slovenščino pri pozdravih in pri vsakodnevnem kramljanju. V uradnih pogovorih se rabi slovenščine izogiba, saj bančne storitve (strokovno terminologijo) bolje »obvlada« v angleščini.

Radio Glas kanadskih Slovencev predvaja svojo oddajo eno uro na frekvenci *CHIN FM 100.7 Toronto* ob sobotah zvečer. Prispevke zbirajo z oglaševanjem društev in podjetnikov, sredstva pa prejemajo tudi iz Slovenije, in sicer z Urada za Slovence po svetu pri Vladi RS. Oddajo ponavljajo ob nedeljah na omrežju Facebook na strani Radio Glas kanadskih Slovencev Toronto. V oddaji sodelujejo tehniki in napovedovalci, ki oddajo vodijo v slovenščini. Tedensko pripravljajo obvestila in oglase društev ter novice iz Slovenije, ki jih pošiljajo z RTV-ja. Poudarek programa je na voščilih in čestitkah (okrogle obletnice, rojstni dnevi, zlate poroke ipd.) ter na predvajanju slovenske glasbe, ki jim jo pošiljajo z Radia Veseljak. V izboru predvajanih skladb prevladuje narodnozabavna glasba, stalni poslušalci pa so večinoma predstavniki prve generacije.

Slovenska šola Brezmadežne Toronto ima svoj sedež v kulturnem domu župnije Brezmadežne s čudodelno svetinjo. V šolo je vpisanih približno 50 učencev, ki so upravičeni do opravljanja izbirnega predmeta v rednem izobraževalnem programu. Poleg pouka slovenščine imajo projekte, s katerimi k sodelovanju spodbudijo starše in stare starše. Učenci so nedavno opravili intervjuje s starimi starši ter napisali življenjske zgodbe, ki so jih združili v šolsko publikacijo. Organizirajo miklavževanje, pustovanje, koncert šolskega pevskega zbora, na Prešernov dan pa pripravijo večer z literarnimi ustvarjalci iz Slovenije. Na dve leti v sodelovanju z Uradom vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu ter s Centrom za slovenščino kot drugi in tuji jezik FF UL organizirajo tritedensko letovanje v Sloveniji. Učenci se dva tedna udeležujejo poletne šole slovenščine, en teden pa je namenjen izletom po Sloveniji. S Centrom za slovenščino kot drugi in tuji jezik sodelujejo pri pripravi gradiva za poučevanje slovenščine. V sodelovanju s Centrom se učitelji slovenščine udeležujejo izobraževanj o didaktiki slovenščine.⁸

⁸ Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik je v letih 2014, 2016 in 2018 na pobudo Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu organiziral seminar za učitelje slovenskih sobotnih/nedeljskih šol. Leta 2018 sta predavateljici dr. Mihaela Knez in dr. Damjana Kern Andoljšek v Torontu izvedli seminar v obliki predavanj in delavnic, na predlog ravnateljice Marte Jamnik iz slovenske sobotne šole pa je del izobraževanja potekal v obliki hospitacij pri pouku, ki sta ga s tamkajšnjimi učenci izvedli obe predavateljici (Knez in Kern Andoljšek 2018: 42). V okviru svoje raziskovalne dejavnosti je dr. Alenka Čuš (2017: 198) v svojem raziskovalnem delu v Slovenski šoli Brezmadežne Toronto s prilagoditvijo in preizkušanjem medkulturnega modela (TILKA) razvijala učne priprave za pouk jezika in književnosti.

V Slovenskem domu organizirajo tečaj slovenščine za odrasle. V 4-mesečni tečaj sprejmejo deset tečajnikov, da se lahko učitelj slovenščine posveti vsakemu posamezniku. Pri poučevanju slovenščine seznanjajo slušatelje s kulturnimi značilnostmi slovenskih pokrajin, od koder ti izvirajo. Poleg tečajnikov slovenskega izvora se za učenje slovenščine odločajo tudi njihovi neslovenski partnerji.

Tabela 1: Raba slovenskega jezika v enotah družbene organiziranosti.

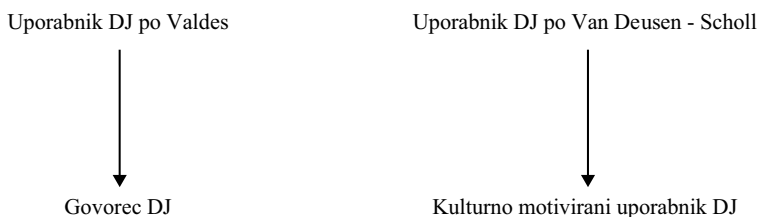
Župniji Brezmadežna s čudodelno svetinjo, Marija Pomagaj	✓
Dom Lipa	✓
Športne in kulturne dejavnosti v okviru društev	✓
Banka Moya Financial in trgovina	✓
Mediji – Glas kanadskih Slovencev	✓
Šola – Slovenska šola Brezmadežne Toronto	✓

Uporabniki slovenščine v slovenski skupnosti v Torontu

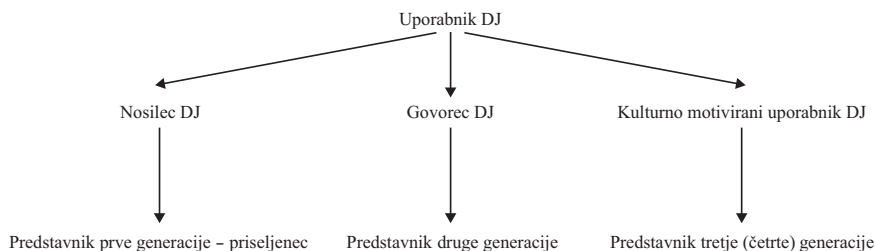
Vsak uporabnik jezika nosi ključno vlogo pri ohranjanju slovenščine v skupnosti, saj po Valdes (2000) in Van Deusen - Scholl (2003) lahko vsakdo od govorcev DJ prispeva k ohranjanju dediščinskega jezika med mlajšimi generacijami predstavnikov skupnosti. Z izbranimi primeri predstavnikov iz vzorca sem opredelil uporabnika slovenščine kot DJ glede na to, v katerih okoliščinah oz. na katerih področjih družbenega udejstvovanja v skupnosti oz. enotah družbene organiziranosti in družinskem okolju še rabi slovenščino.

V prispevku obravnavam študijo primerov treh tipov uporabnikov (glej tabelo), in sicer po Valdes (2000) uporabnika DJ imenujem govorec DJ, po Van Deusen - Scholl (2003) kulturno motivirani uporabnik DJ, predstavnika prve generacije priseljencev⁹ pa nosilec DJ.

Tabela 2: Tipi uporabnikov dediščinskega jezika.

⁹ V jezikoslovnih obravnavah o trigeneracijskem jezikovnem prenosu so pri predstavnikih priseljen-skih skupnosti starši oz. priseljenci prva generacija predstavnikov, njihovi otroci druga generacija in vnuki tretja generacija predstavnikov skupnosti.

Nosilec dediščinskega jezika

Prvo generacijo uporabnikov slovenskega jezika v Torontu opredeljujem kot govorce DJ, tj. kot govorce slovenskega jezika. Zanje je značilno, da je DJ tudi njihov prvi jezik (jezik, ki so ga glede na zaporedje učenja usvojili kot prvega), saj so pred selitvijo v Kanado določen delež življenja preživel na Slovenskem.¹⁰

Za predstavnike prve generacije, ki so se priselili v Kanado s prvim valom priseljevanja po letu 1948 in do začetka 50. let,¹¹ je značilno, da so govorce slovenskih narečij. Sledil je val priseljevanja v poznih 60. letih z bolj izobraženimi priseljenci,¹² ki so poznali tako narečje iz domačega družinskega okolja kot takratni knjižni jezik, s katerim so se seznanili v obdobju šolanja in službovanja na višjih položajih v svoji izvorni državi.

K ohranitvi narečij do danes je prispevalo institucionalizirano organiziranje skupnosti. Predstavniki z istih slovenskih območij so ustanavljali društva,¹³ ki so jih povezovala z domačim narečjem in šegami izvornega kraja. Obe skupini prve generacije priseljencev ohranjata jezik izvorne države kot svoj prvi jezik.

K prvi generaciji uvrščam tudi aktivne predstavnike skupnosti, ki so se s sodobnimi selitvenimi tokovi¹⁴ priseljevali v Kanado po osamosvojitvi Slovenije. Ti predstavniki skupnosti predstavljajo doprinos k ohranjanju slovenščine v skupnosti, saj se aktivno

¹⁰ Na Slovenskem se nanaša na poimenovanje slovenskega ozemlja pred osamosvojitvijo, ki je bilo del Avstro-Ogrske in Jugoslavije.

¹¹ Politični begunci so bili naklonjeni protikomunistični politiki (Strle 2009: 90). Po končani vojni so se znašli v začasnih begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji, posamezniki pa še v kakšni drugi evropski državi (Nemčija, Švica, Španija). V Kanadi so moški delali najprej pogodbeno na kmetijah (največ Alberta), pri železnici in v gozdovih, ženske pa kot hišne pomočnice. Po preteku enega leta se jih je največ preselilo v Toronto, ki je hitro postajal jedro slovenske izseljenke populacije v Kanadi (Genorio 1989: 84).

¹² V tem obdobju je priseljevanje iz ekonomskih razlogov v prekomorske dežele doseglo višek. Te dežele so predstavljale izziv in željo po višjem standardu, ki ga tedanja razvojna stopnja slovenske družbe ni mogla zagotoviti (Genorio 1989: 86).

¹³ Prekmurci so ustanovili prekmursko društvo Večerni zvon, Gorenjci društvu Bled in Planica, Primorci Društvo Simon Gregorčič, Belokranjci pa Belokranjski sklad.

¹⁴ Sodobni selitveni tokovi so povezani predvsem z ekonomskimi razlogi izseljevanja z željo po iskanju boljših zaposlitvenih možnosti – beg možganov (Lapuh 2011: 88).

vključujejo k vsakodnevnim društvenim dejavnostim in prispevajo k ohranjanju slovenščine, npr. z vodenjem tečajev slovenskega jezika za vse starostne skupine.

Za predstavnike prve generacije je značilno, da so priložnosti za rabo jezika pogostejše zaradi aktivnejšega sodelovanja in obiskovanja kulturnih prireditev v okviru skupnosti. Predstavnike prve generacije imenujem nosilci DJ, ker se v tem jeziku še sporazumevajo in z njim potrjujejo svojo etnično identiteto s kulturno dejavnostjo v skupnosti ter širše. Rabo slovenščine v času aktivnega delovanja v skupnosti prenašajo s poučevanjem slovenščine (npr. na jezikovnih tečajih v Slovenskem domu). V zadnjih letih npr. tečaj slovenščine za odrasle vodi predstavnica, ki se je pred leti priselila v Kanado s kanadsko vizo International Experience Canada in se zaradi zaposlitve v slovenski banki aktivno vključila v slovensko skupnost.

Govorec dediščinskega jezika

Govorci DJ so predstavniki druge generacije oz. otroci priseljencev, ki so odraščali z DJ v družinskem okolju in so postali dvojezični ob vstopu v šolo. Drugi generaciji govorcev (in redkeje predstavnikom tretje generacije) DJ je skupno, »da DJ običajno rabijo le v omejenih okoliščinah, predvsem v neformalnih govornih položajih« (Polinsky 2016: 4). V obdobju izobraževanja so se v DJ lahko formalno izobraževali v Slovenski šoli Brezmadežne. Zanje je značilno, da so se v okviru organizirane skupnosti vključevali k različnim dejavnostim, ki so prispevale k povečevanju priložnosti za rabo slovenščine: pevski zbori, dramske in plesne skupine, skavti itd. Ko so šolanje nadaljevali v srednji šoli in na univerzi, so izgubili stik s skupnostjo in posledično z DJ. Nadaljnje izobraževanje v javnem šolstvu je povzročilo proces nedokončanega ali prekinjenega učenja DJ (ang. incomplete acquisition).¹⁵

Prvi jezik govorca DJ je jezik, v katerem se je sporazumeval v otroštvu v družinskem okolju do začetka svojega formalnega izobraževanja (Polinsky 2016: 3). Prvi jezik govorca DJ v kontekstu slovenske skupnosti je slovenščina z narečnimi značilnostmi, ki so vezane na kraj, od koder izvirajo predniki govorca DJ. Uporabnika DJ, tj. predstavnika druge generacije, imenujem govorec DJ, saj se v tem jeziku še sporazumeva in se skozi jezik ter kulturne dejavnosti v skupnosti povezuje izvirnim krajem svojih staršev.

Kulturno motivirani uporabnik dediščinskega jezika

Tretja (četrt) generacija pri vsakdanjem sporazumevanju DJ ne rabi več, raba jezika je zgolj simbolična na kulturnih prireditvah v skupnosti in širše (Polinsky 2016: 6). Predstavniki tretje generacije so se slovenščine učili v družinskem okolju

¹⁵ Proces jezikovne izgube ali izrabe jezika se pojavi, ko govorec DJ doseže svojim letom primerno stopnjo znanja jezika v družinskem okolju, a raven znanja jezika začne upadati zaradi pomanjkanja priložnosti rabe DJ (Polinsky 2016: 5).

in v skupnosti (v cerkvi, slovenski sobotni šoli). V družini so se v slovenščini sporazumevali s starimi starši, s starši ali z varuškami. Tretja generacija otrok v priseljenski družini običajno razume svoje starše v DJ, a se z njimi in med sabo sporazumeva v angleščini. Uporabnike DJ, tj. predstavnike tretje generacije in morebitne predstavnike četrte generacije, imenujem kulturno motivirani uporabniki jezika.

Dejavnik za uspešno znanje in učenje DJ je posameznikovo vključevanje v skupnost, kjer je na voljo več priložnosti za rabo DJ. Pri uporabniku jezika sta temeljna za učenje jezika motivacija in samozavest (Polinsky 2016: 6). Posamezni kulturno motivirani uporabniki DJ danes slovenščino rabijo v širši skupnosti, kjer se srečujejo s starejšimi člani skupnosti, ali ko obiščejo sorodnike v Sloveniji. Jezik jim omogoča, da se seznanjajo s slovensko kulturno dediščino ter se povezujejo s Slovenijo in sorodniki tudi prek družbenih omrežij. Kot aktivni člani slovenske skupnosti sodelujejo v plesnih folklornih skupinah (Mladi glas, Planika), na družabnih dogodkih, banketih in piknikih (festival harmonike) in v Slovenskem športnem klubu (ang. Slovenia Sports Club).

Uporabnost dediščinskega jezika kot simbolnega elementa sega na več področij v skupnosti (Polinsky 2016: 6). Raba slovenščine je aktualna v slovenski glasbi s priljubljenimi slovenskimi glasbenimi skupinami: Avsenik, Slak, Čuki, ter pesmimi (Ne prižigaj luči, Mi se mamo radi, Če študent na rajžo gre, V dolini tihi, Angelček, varuh moj, Daleč je daleč, Na Golici, Ringa ringa raja, Moj očka ima konjička dva, Zdravljica); v kulinariki (potica, »tenstan« krompir – pražen krompir, golaž, »šnicel« – zrezek), med cerkvenimi obredi (Oče naš, Sveti angel, Zdrava Marija). V slovenščini poznajo nekatere praktičnosporazumevalne izreke ali vljudnostne fraze ter posamezna poimenovanja (Lahko grem na stranišče?, Na zdravje!, Tiho, stara mama spi!, Riba reže raci rep, midva, stara mama, stari ata, teta, stric, hvala, lahko noč, dober dan, dobro jutro, prosim, malo, dobro, na zdravje, živijo, Kdor ne skače, ni Sloven'c). Ti uporabniki slovenščine ne rabijo za sporazumevalne namene, ampak med pogovorom v angleščini asociativno priključijo posamezna poimenovanja, medtem ko so daljše formulacije v slovenščini opazne pri petju slovenskih pesmi ali pri izrekanju molitvenih besedilnih obrazcev.

Večina predstavnikov tretje generacije je ponosna na slovensko poreklo in je zainteresirana za nadaljnje seznanjanje s slovensko kulturo in jezikom. Prednost znanja slovenščine vidijo v tem, da bi se tesneje povezovali s širšo slovensko skupnostjo in Slovenijo, v kateri prepoznajo tudi poslovne priložnosti in možnosti za kakovosten in cenejši študij. Znanje slovenščine bi lahko izboljšali s povečevanjem priložnosti za rabo jezika z organiziranjem jezikovnih programov za odrasle skupine, z vključevanjem učiteljev slovenščine iz Slovenije v siceršnjo slovensko skupnost v Torontu in tudi v družinsko okolje.

Sklep

Slovenščino v Torontu je mogoče razumeti kot dediščinski jezik, ki so ga v multikulturno okolje prinesli priseljenci po drugi svetovni vojni. S postopnim ustanavljanjem slovenskih ustanov znotraj skupnosti je prva generacija priseljencev kljub močni integraciji v večinsko kulturo razvijala in ohranjala združevanje in rabo slovenščine v družinskem okolju ter prenašala svoje jezikovno znanje na otroke (druga generacija), in sicer tako v cerkvi, sobotni šoli, v tisku in na radiu, v slovenski banki, na kulturnih prireditvah in ne nazadnje z ohranjanjem stikov s Slovenijo. Predstavniki, ki prihajajo iz istih slovenskih pokrajin, se družijo v društvih (na farmah), kjer v govoru ohranjajo narečne značilnosti in šege izvirnega kraja. Z novimi selitvenimi tokovi prihajajo v Toronto mlajše generacije Slovencev in nekateri posamezniki z aktivnim vključevanjem v skupnost spodbujajo rabo in učenje standardne slovenščine. Obe skupini predstavnikov imenujem nosilci dediščinskega jezika, saj si prizadevajo za ohranjanje jezika in prenašanje jezika ter kulture na mlajše generacije predstavnikov.

Predstavniki druge generacije so v družinskem okolju rabili večinoma slovenščino in se seznanjali s slovensko kulturo in šegami tudi širše v skupnosti: z obiskovanjem slovenske šole in članstvom v pevskih zborih, plesnih in dramskih skupinah. Ti predstavniki so bili s skupnostjo tesno kulturno in jezikovno vpeti do vstopa v šolo, ko se je zgodil proces zamenjave slovenščine z večinskim jezikom. Zanje je značilno, da imajo zaradi pogoste rabe slovenščine v vsakdanjih sporazumevalnih okoliščinah v družinskem okolju v svojem govorjenem jeziku značilnosti narečja, v katerem so se sporazumevali z družinskimi člani v družinskem okolju. Te predstavnike skupnosti imenujem govorniki dediščinskega jezika.

Predstavniki tretje generacije v večji meri ne rabijo slovenščine za sporazumevanje, ampak je ta v rabi simbolično. Slovenščino se pretežno uporablja pri posameznih poimenovanjih, s katerimi izkazujejo narodnostno pripadnost. V skupnost se vključujejo na področju plesa, petja, kulinarike in športa. Predstavnike, ki se z željo po poznavanju kulture in jezika aktivno vključujejo v skupnost, imenujem kulturno motivirani uporabniki dediščinskega jezika. Ti odnos do slovenščine in motivacijo za učenje pridobijo že v družinskem okolju.

K ohranjanju slovenščine v skupnosti prispeva vsak uporabnik dediščinskega jezika, ki kakorkoli in kjerkoli rabi slovenščino v skupnosti. Vsi uporabniki slovenščine so del načrtovanja o rabi jezika v družinskem okolju ter v širši skupnosti, kar bo izziv za nadaljnje raziskovanje slovenščine kot dediščinskega jezika v omenjeni skupnosti.

Viri

Fran. Slovar slovenskega knjižnega jezika: <<https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjižnega-jezika-2/3634977/dediscina?View=1&Query=dedi%20a1%204%20dina>>. (Dostop 7. 12. 2019.)

Oxford Dictionary: <<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/heritage?q=heritage>>. (Dostop 8. 12. 2019.)

Statistics Canada 2017: <<https://www12.statcan.gc.ca/nhs-enm/2011/as-sa/99-010-x/99-010-x2011001-eng.cfm>>. (Dostop 3. 11. 2019.)

Literatura

Aalberse, Suzanne; Muysken, Pieter, 2013: *Perspectives on heritage languages. Position paper: Perspectives on Heritage Languages*: <http://www.ru.nl/linc/news_and_events/events/workshop-structural/>. (Dostop 14. 4. 2019.)

Bantig, Keith; Johnston, Richard; Kymlicka, Will; Soroka, Stuart, 2014: Do multiculturalism policies erode the welfare state? An empirical Analysis. Bantig, Keith; Kymlicka, Will (ur.): *Multiculturalism and the Welfare State: Recognition and redistribution in contemporary democracies*. New York: Oxford University Press. 49–91.

Crepaz, Markus, 2006: 'If you are my brother, I may give you a dime!' Public opinion on multiculturalism, trust, and welfare state. Bantig, Keith; Kymlicka, Will (ur.): *Multiculturalism and the Welfare State: Recognition and redistribution in contemporary democracies*. New York: Oxford University Press. 92–120.

Cummins, Jim, 2014: Mainstreaming plurilingualism: Restructuring Heritage Language Provision in Schools. Trifonas, Peter in Aravossitas, Themistoklis (ur.): *Rethinking Heritage Language Education*. Cambridge: Cambridge University Press. 1–19.

Cummins, Jim; Danesi, Marcel, 1990: *Heritage languages. Montreal: The development and denial of Canada's linguistic resources*. London: Applied linguistics and language study.

Čuš, Alenka, 2017. *Pomen vzgoje in izobraževanja za vitalnost slovenske skupnosti v Torontu*. Doktorska disertacija. Koper: Fakulteta za humanistične študije.

Fishman, Joshua, 2001: *300-plus years of heritage language education in the United States. Heritage languages in America*. Washington DC: Center fo Applied Linguistics & Delta Systems.

Genorio, Vlado, 1989: *Slovenci v Kanadi*. Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja.

Isajiw, Wsevolod, 1992: Definition and dimensions of ethnicity: A theoretical framework: Challenges of Measuring an Ethnic World: Science, politics and reality: Proceedings of the Joint Canada-United States Conference on the Measurement of Ethnicity, Statistics Canada and U.S. Bureau of the Census, Washington, DC: U.S. Government Printing Office. 407–427.

Jedwab, Jack, 2014: Canada's 'Other' languages: The Role of Non-Official Languages in Ethnic Persistence. Pericles Trifonas, Peter in Aravossitas, Themistoklis (ur.): *Rethinking Heritage Language Education*. Cambridge: Cambridge University Press. 237–253.

Knez, Mihaela; Kern Andoljšek, Damjana, 2019: Slovenščina za otroke in mladostnike. Lutar, Mateja (ur.): *Letno poročilo 2018*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik.

Labov, William, 1984: Field Methods of the Project in Linguistic Change and Variation. Baugh, John in Sherzer, Joel (ur.): *Language in use: readings in sociolinguistics*. Prentice-Hall. Englewood Cliffs, NJ: University of Essex. 28–53.

Lapuh, Lucija, 2011: Geografski vidiki sodobnega izseljevanja iz Slovenije. *Dela* 36. 69–91.

- Miller, David, 2014: Multiculturalism and the welfare state: Theoretical reflections. Bantig, Keith; Kymlicka, Will (ur.): *Multiculturalism and the Welfare State: Recognition and redistribution in contemporary democracies*. New York: Oxford University Press. 323–338.
- Myles, John; Arnaud, Sebastien, 2006: Population diversity, multiculturalism, and the welfare state: Should welfare state theory be revised? Bantig, Keith; Kymlicka, Will (ur.): *Multiculturalism and the Welfare State: Recognition and redistribution in contemporary democracies*. New York: Oxford University Press. 339–354.
- Polinsky, Maria, 2016: *Bilingual children and adult heritage speakers: The range of comparison. International Journal of Bilingualism*. Maryland: University of Maryland. 1–17.
- Strle, Urška, 2009: Bila je preprosto sreča, da sem prišla v Kanado: o razlogih za selitve skozi Stankino življenjsko zgodbo. Milharčič-Hladnik, Mirjam; Mlekuž, Jernej (ur.): *Krila migracij: po meri življenjskih zgodb (Migracije, Migrantke, 17, 1)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 89–117.
- Valdés, Guadalupe, 2000: Teaching heritage languages: An introduction for Slavic-language-teaching professionals. Learning and teaching of Slavic languages and cultures: Toward the 21st century. *Slavica*. 375–403.
- Van Deusen - Scholl, Nelleke, 2003: Toward a Definition of Heritage Language: Sociopolitical and Pedagogical Considerations *Journal of Language, Identity & Education*. Pennsylvania: University of Pennsylvania. 211–230.
- Žitnik Serafin, Janja, 2005: Kulturno življenje v izseljenstvu. Koncept kompleksne obravnave. *Dve domovini*. 105–124.